

Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească* – comentarii pe marginea cărții

Într-o epocă dominată de complexul nomenclaturist – anii '80 ai secolului trecut –, *Sincronism european și cultură critică românească* pune o piatră de temelie, alături de unele lucrări ale lui Constantin Noica, Edgar Papu și alții, la demersul de recuperare a perspectivei organice asupra societății, în ultima serie culturală majoră a veacului ce s-a încheiat. *Sincronism european și cultură critică românească* oferă cititorului o perspectivă renovatoare și oarecum restauratoare, chiar prima, am putea spune, din punct de vedere sociologic după insuficiența lectură, datorată lui Lovinescu, asupra modernizării târzii a spațiului românesc.

Este o lucrare despre tranziție, despre palierele responsabilității în cadrul unui atare proces, despre funcția necesar eroică a intelectualului – om politic sau om de cunoaștere.

Lucrarea profesorului Bădescu are o funcție *ordonatoare*, care în sociologia europeană a mai fost întâlnită în scrierile lui Max Weber, apărute tot într-un moment de criză, când marele popor german era afectat de anomia extinsă a primului război mondial. *Sincronism european și cultură critică românească* este ordonatoare întrucât evidențiază o serie de fenomene esențiale în constituirea identității moderne a societății românești. Lucrarea recuperează, pe teme științifice, *specificul național* ca factor al dezvoltării, pe nedrept scos dintre ingredientele dezvoltării de

către elitele intelectuale ce par a suferi de un prea evident complex occidental.

O altă funcție importantă a *Sincronismului european...* este cea pe care o putem numi funcție *declanșatoare*. Se re-compune aici, într-o formulă neogustiană, un întreg câmp de gândire *militantă* asupra realității. Demersul depășește însă cadrul gustian plasând efortul și responsabilitatea depășirii tranziției în zona elitelor care, se argumentează, au o funcție *istorică*. Mai exact, succesul trecerii popoarelor prin istorie depinde de capacitatea acestora de a „prinde deschisă” fereastra geopolitică favorabilă într-un context de constantă presiune și, deopotrivă, de asumarea neamului ca reper de orientare a conduitei personale. Mai înțelegem și altceva din cartea profesorului Bădescu, și anume că „succesul în istorie” al popoarelor înseamnă parcurgerea timpului cu structurile sociospirituale intacte, adică prin „salvarea culturală a societății”. Aceasta este adevărata societate civilă, poporul *cu* structuri sociale și cu cele care țin de ordinea *con-sacrată* prezervate, adică cele ce au neafectate premisele dezvoltării. Este aici o altă perspectivă decât cea cu care ne-am obișnuit astăzi când, prin societate civilă înțelegem mai cu seamă o mână de ONG-uri care își spun, în locul titulaturii normale, „societate civilă”.

Dar poate cea mai importantă contribuție a lucrării profesorului Ilie Bădescu este

repunerea în circulația de idei a geniului teoretic al lui Mihai Eminescu. Am fost obișnuiți să-l vedem pe Eminescu doar ca poet, până la apariția *Sincronismului european*... Pentru români aceasta poate echivala cu revelația accesului la propriul lor destin, cam cum ar fi pentru germani redescoperirea lui Beethoven. Cititorul poate înțelege traseul românilor prin modernitate cu ajutorul teoriilor eminesciene sistematizate de către Ilie Bădescu în cartea sa, cu mare putere și eleganță deopotrivă (de altfel, demersul a fost dus până la capăt în *Sociologia eminesciană*, Galați, 1994). Tot atât de important este faptul că, înțelegându-l pe Eminescu drept *părtaș* la dezvoltarea societății românești prin intermediul funcției sale critice, ni se deschide dintr-o dată perspectiva mării culturi interbelice, de la Manoilescu la Eliade, de la Motru la Nae Ionescu etc.

Fără componenta *critică* a unei culturi, societățile se pierd în negura realului diminuat, a oligofreniei imitative, proclamată cu pompă de către intelectualii care s-au întors din bursele și călătoriile lor într-o societate preschimbată în obiect de pradă materială sau simbolică – după cum ne arată Rădulescu-Motru în analizele sale asupra politicianismului, ca produs al maladaptării contractate, al prizonieratului între cele două orizonturi – al planului natal și al civilizației occidentale.

Ne refeream mai devreme la complexul nomenclaturist ce marchează în special partea „zgomotoasă” a discursului intelectualului român de la cumpăna secolelor XX și XXI. Vom explica pe scurt în ce constă el și cum îl fracturează lucrarea profesorului Ilie Bădescu. „Complexul nomenclaturist” este, din nefericire pentru consistența direcției evoluției României post-belice, un câmp energetic destul de vast, dominat de suficiența de sine și de complexul de superioritate față de poporul

român, considerat, de către acești complexați, „masă” fără acces la civilizație, popor intolerant, rural etc. Complexul acesta de superioritate cuprinde, după cum ne dăm seama, o importantă și periculoasă doză de dispreț la adresa lumii rurale, începând cu țărănul român și sfârșind cu simbolistica *Mioriței* (un dispreț pe care mai toată „lumea bună”, de la business, la jurnalism și la zona politică îl arată chiar prin folosirea ironică, zeflemistă a sintagmei „spațiu mioritic”). Nu întâmplător legile izvodite dintr-un asemenea complex sunt antițăărănești, și ne limităm aici numai la legile 18 din 1990 și 1 din 2001, izvorâte dacă nu din rea-voință atunci cel puțin din ignoranță, din situarea voinței politice în afara *semnificațiilor esențiale* ale acestui pământ. Nu există nici în ziua de astăzi vreo frământare consecventă a acestor elite vizavi de lumea satului. Fiind neutră sau antițăărănească, elita respectivă este, evident, și antinațională sau, în alt limbaj, situată în afara sau împotriva interesului public. *Împotriva* interesului public poate părea un termen prea subliniat. Însă deruta cognitivă și identitară pe care aceste elite o promovează în spațiul public, în special în zona formării tinerilor intelectuali (care, odată formați, ar urma să fie gata complexați), ne trimite la o asemenea catalogare. În același timp, aceasta elită se autoîncercuiește într-un spațiu restrâns de „simțire socială”, printr-o stranie poziționare autosuficientă în contextul social local. Această atitudine se exprimă prin rolul de judecător social pe care elita intelectual-politică actuală îl prestează fără să i-l fi cerut cineva, considerându-se „sursa noii morale” a societății democratice. De altfel, nici nu avea cine să-i legitimizeze poziția din moment ce singurul rezervor de legitimitate, poporul, este în viziunile sale o masă informă, incultă,

manipulabilă, rudimentară, ba chiar o creație ideologică insuficient încheată („fondată” ca națiune abia după revoluția de la 1848).

Din altă perspectivă, problema acestor elite nomenclaturiste este că promovează un discurs parțial în privința societății românești, filtrând cu aceleași rezultate ca și discursul comunist, linii întregi de gândire din perioada modernă și contemporană, sprijinindu-se în special pe episodul interbelic Iovinescian, și acesta tot o lectură parțială a identității spirituale românești, lectură atât de firavă din perspectiva logicii teoretice și a realităților istorice. Ce aduce nou *Sincronism european și critică românească* din această perspectivă? În primul rând, prin reaşezarea valorilor istoriei române pe făgaşul demnităţii naţionale, prin raţionament şi documentare atentă, cu sprijin solid în ştiinţa sociologiei, cartea aceasta propune spiritului public un acces necomplexat în chestiunea românităţii moderne. Este aici funcţia *ordonatoare* a cărţii la care facem referire. „Intrând” acum propriu-zis în realităţile descrise de cartea profesorului Ilie Bădescu, observăm că lumea românească a reuşit parcurgerea rapidă a două etape ale modernizării, neimpuse de vreun model, cu atât mai puţin de modelul consacrat al dezvoltării prin imitaţie şi sincronizare. Mai înainte de a descrie succint cele două tipuri de energii şi de elite implicate în dezvoltarea României, se cuvine menţionat un alt fapt. Profesorul Ilie Bădescu ajunge la concluzia, cu adevărat tulburătoare, că societăţile „stau” pe o veritabilă tectonică a trăirilor, de adâncimi nebănuite, care marchează nu doar conştiinţa colectivă superficială, dar mai ales direcţionează destinul acestora în istorie. Zona socială prin care această realitate arhetipală se exprimă cotidian, dincolo de stratul sărbătorilor şi al altor

trăiri colective ce ţin de planul „solidarităţii mecanice” (Durkheim), este aceea în care se afirmă „elita”. Ea poate zăgăzui sau deturna manifestarea acestor vaste energii, după cum le poate actualiza şi pune în expresie la adevărata lor valoare. Aşa putem înţelege de ce prima etapă în dezvoltarea acestui spaţiu a fost de tipar mesianic şi eroic, imediat ce „zăgazul geopolitic” al ocupaţiei turco-fanariote a fost eliminat prin Pacea de la Adrianopol (1829). Aceasta pentru că efortul românesc de dezvoltare a fost de la bun început centrat pe ştiinţa şi preocuparea militantă, pe *cultura eroică*, singura capabilă să contribuie la conferirea dreptului la prosperitate pentru acest popor. Este aici o diferenţă suficient de subtilă, încât analizele la modă să n-o observe, între ideolog şi „intelectualul specialist”, între ideolog şi „omul mare”, erou în raport cu renunţarea la sine pentru binele celor mulţi (idealul naţional). Regăsim aici direcţia unor Galbraith şi Toynbee, pentru care efortul de dezvoltare depinde în primul rând de *funcţionalitatea* sau *disfuncţionalitatea* rolului creator al elitelor în raport cu provocările vremurilor. Elitele deţin controlul istoriei pentru comunităţile pe care, în virtutea poziţiei lor sociale, le păstoresc sau doar le exploatează. Prea uşor uităm astăzi faptul că o mare răspundere pentru direcţia indivizilor în lume o au liderii comunităţilor, chiar şi atunci când reţeaua comunitară este atât de slăbită încât devine invizibilă, ceea ce-i face pe unii mai grăbiţi să proclame victoria individualismului în lume. Profesorul Bădescu aduce, iată, în prim-plan ideea eminesciană a rostului şi rolului elitelor în lume, ca funcţie universală.

După mesianismul culturii eroice, societatea românească se recentrează în jurul *culturii critice*. Consumul social, „pierderea de substanţă naţională”, cum ar

spune gânditorul țărănist Virgil Madgearu, fuseseră prea mari în primul efort de dezvoltare. Drumul trebuia reorientat, eficientizat. Orientarea către popor a pașoptiștilor nu mai este suficientă. Deja efectele perverse ale dezvoltării – și avem în vedere în special neoiobăgia – își fac simțite efectele aproape imediat după reformele lui Cuza (1863-1864). *Sincronism european și cultură critică românească* ilustrează marele fenomen al culturii critice românești prin accentul pus pe „sinteza eminesciană” asupra dezvoltării (subdezvoltării).

Cartea a marcat o întreagă generație de studenți. Accesul nostru la ea nu a fost însă ușor. Este, desigur, nevoie de un minim substrat teoretic pregătit. Însă

nu aceasta este principala condiție. Cea mai importantă condiție de acces este dorința cititorului de a se *situa în români-tate*, de a-și asuma condiția sa de român în porțiunea Europei care se numește România. Pentru cititorul onest din afara acestui spațiu social, cartea are o valoare informativă cu totul nouă, anume relevarea contribuțiilor românești la teoriile dezvoltării (subdezvoltării) cu mult înaintea consacării acestora în sociologia americană, din a doua parte a secolului XX. Este, probabil, principala cauză pentru care cartea a fost întâmpinată cu atâta mefiență de cei ce-ar voi ca aceste adevăruri ale ei să rămână ascunse, departe de cititorul tânăr al generațiilor noi.

Radu Baltasiu